

А. К. Таукач

студ. III курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Власність посідає особливе місце в суспільному та приватному житті громадян, практично кожна людина протягом свого життя стикається з тими чи іншими проблемами, пов'язаними з її власністю. Право власності – найвагоміший фактор, який гарантує життєздатність економіки держави, забезпечує існування і розвиток суспільства загалом, та розвиток ринково-економічних відносин, зокрема. Але, таке право може бути обмежено на підставах, визначених законом, наприклад ч. 7 ст. 319 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), передбачає, що діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом [1, ст. 319].

Завданням держави є якомога зрозуміліше прописати процедуру вилучення майна, особливо це стосується такої галузі, як кримінальний процес. Так, до недавнього часу актуальним залишається питання тимчасового вилучення майна без судового рішення при здійсненні затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або під час проведення оглядів і обшуків. Відповідно до статистичних даних, в Україні щомісяця проводиться приблизно 4 500 обшуків, а отже і кількість громадян, які стикаються із цією процесуальною дією, є значною. Таке становище зумовлює необхідність удосконалення законодавчої бази кримінального процесу, яка б

давала можливість протистояти злочинності і одночасно гарантувала права та свободи членів суспільства.

Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. (далі – КПК України), докорінно змінив кримінальне судочинство, зробивши суттєвий крок уперед у напрямку гуманізації кримінальної політики, захисту прав і свобод громадян. Так тимчасовим вилученням майна законодавець визнав фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у ч. 2 ст. 167 майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення [2, ст. 167].

Тимчасове вилучення майна є відносно новим заходом забезпечення в українському кримінальному процесуальному законодавстві, проте воно має свої історичні передумови становлення. Наприклад, КПК України 1960 р. виділяв таку слідчу дію, як виїмка яка, на думку І. А. Галась, є сьогоднішнім тимчасовим вилученням майна [3, с. 53]. Згідно зі ст. 178 КПК України 1960 р. виїмка проводилася у випадках, коли є чіткі дані, що предмети чи документи, які мають значення для справи, знаходяться в певної особи чи в певному місці. Виїмка проводилася за вмотивованою постановою слідчого. Виїмка матеріальних носіїв секретної інформації та (або) документів, що містили банківську таємницю, проводилася тільки за вмотивованою постановою судді і в порядку, погодженому з керівником відповідної установи [4, ст. 178].

Станом на 19.03.2020 у комітетах Верховної Ради України опрацьовується Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України (щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження). Зазначений проект має низку новел, які покликані заповнити прогалини законодавства та покращити процедуру забезпечення заходів забезпечення кримінального провадження, серед яких і досліджуване тимчасове вилучення майна.

Перш за все увагу привертає положення, яким пропонується встановити кримінальну відповідальність слідчого або прокурора. Так, це стане можливим за порушення порядку: тимчасового доступу до речей та документів або тимчасового вилучення чи арешту майна; вилучення речових доказів під час огляду або обшуку [5]. Обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності має бути заподіяння істотної майнової шкоди власнику (законному володільцю) майна чи документів.

КПК України чітко регламентує порядки проведення тимчасового доступу до речей і документів, а також тимчасового вилучення та арешту майна. Для реалізації зазначеного порядку слідчий та прокурор наділені відповідними повноваженнями.

Із цього можна зробити висновок, що запровадження кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення тимчасового доступу до речей та документів є недоцільним, як і порядок тимчасового вилучення чи арешту майна, адже норма матеріального права, яка передбачає відповідальність за такі дії, вже передбачена у ст. 365 Кримінального кодексу України [6, ст. 365].

Ще однією новелою є право оскарження кожного вилучення, що, на нашу думку, може використовуватися громадянами та адвокатами як засіб тиску на сторону обвинувачення, так і як спосіб затягування розслідування. Наприклад, під час розслідування резонансного, багатоепізодного, складного кримінального провадження слідчий, прокурор можуть проводити чисельну кількість обшуків, оглядів, затримань тощо, під час яких дозволено вилучати речі та документи. У свою чергу, сторона захисту за кожним фактом вилучення речей та документів матиме змогу написати заяву про вчинення кримінального правопорушення, що призведе до тривалішого розгляду справ в судах.

Наступним нововведенням, яке пропонується, є положення, згідно з яким не допускається встановлення заборони на використання пристроїв для оброблення, передавання та зберігання електронної інформації або їх складових, якщо вони використовуються їх власником (законним володільцем) як предмети або засоби праці.

Водночас автори проекту не врахували, наприклад, того випадку, коли шляхом використання таких пристроїв для оброблення чи передавання інформації особа саме скоїла злочин (вимагання, поширення шкідливого контенту, який зупинив роботу державних органів, чи дитячої порнографії тощо). Звичайно, використання таких пристроїв може бути засобом праці, але наскільки виправданим буде залишити таке обладнання вказаній особі до прийняття остаточного рішення судом [7]?

Підводячи підсумки, варто наголосити що тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження є відносно новим в українському кримінальному процесуальному законодавстві, а тому положення, що сформульовані у наукових працях вчених-процесуалістів, лише частково розкривають науково-прикладну проблему тимчасового вилучення майна та переважно є недостатньо обґрунтованими, суперечливими й потребують додаткового вивчення у межах комплексного дослідження. А отже, необхідно внести зміни до КПК України задля більш детальної регламентації процедури тимчасового вилучення майна задля забезпечення унеможливлення безпідставного вилучення майна та уникнення правоохоронними органами перевищення повноважень.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 19.03.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960 № 1001-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 19.03.2020).
3. Галась І. А. Тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 206 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2013 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05> (дата звернення: 19.03.2020).
5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України (щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження) від 17.01.2019 № 9484. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65354 (дата звернення: 19.03.2020).
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2535> (дата звернення: 19.03.2020).
7. Фаринник В. Проект № 2740: за кожним фактом вилучення речей подаватиметься заява про вчинення кримінального правопорушення. URL: https://zib.com.ua/ua/141320proekt_2740_zh_kozhnim_faktom_viluchennya_podavatimetsya_zay.html (дата звернення: 19.03.2020).